

Химач Тетяна Борисівна
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Гладуш Віктор Антонович
професор кафедри психології, логопедії та інклюзивної освіти, доктор
педагогічних наук,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПОТЕНЦІАЛ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ЗВУКОВИМОВИ В УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Розвиток звуковимови в учнів з інтелектуальними порушеннями є одним із ключових завдань спеціальної та інклюзивної освіти, оскільки мовленнєві порушення суттєво ускладнюють процес навчання, соціалізацію та формування комунікативної компетентності. Недостатня сформованість фонематичних процесів, артикуляційної моторики та слухової диференціації звуків зумовлює стійкі порушення вимови, що потребують системної, цілеспрямованої та доступної корекційної роботи. Водночас традиційні методи навчання не завжди забезпечують достатній рівень мотивації та пізнавальної активності таких учнів. У цьому контексті особливої уваги потребує пошук ефективних педагогічних засобів, здатних поєднати корекційну спрямованість із ігровою мотивацією. Одним із таких засобів є дидактичні ігри, які створюють сприятливі умови для активізації мовленнєвої діяльності, розвитку слухового сприймання та формування правильної звуковимови.

На думку О. Шостак, «дидактичні ігри – це ігри навчальні, спрямовані на розширення, поглиблення і систематизацію уявлень дітей про навколишній світ, формування пізнавальних інтересів та розвиток пізнавальних здібностей» [4, с. 69].

О. Куліковська трактує дидактичну гру як вид діяльності в умовних ситуаціях, що відображають різні аспекти реального життя. Гра є формою вільного самовираження дитини, яка дає їй змогу досліджувати можливий світ через змагання, відтворення різних ситуацій, виконання завдань або представлення інформації [3, с. 28].

В. Гладуш та А. Комінко наголошують, що «...основними моделями

організації гри з дітьми є: інтеграційна – базується на взаємопроникненні, об'єднанні окремих елементів у єдине ціле; ситуативна – коли конкретні ситуації освітнього процесу та побуту перетворюються на освітні можливості; проектна – запланована діяльність, що передбачає досягнення поставлених завдань протягом певного періоду часу. Кожна модель може містити в собі різні варіанти ігор: розвивальну, творчу, вільну та рухливу» [1].

Л. Котлова та Д. Горбань відзначають високу ефективність дидактичних ігор у роботі логопеда, що свідчить про їхню практичну значущість для корекції мовленнєвих порушень. Використання різноманітних дидактичних у роботі з дітьми, які мають порушення мовлення, сприяє розвитку дрібної моторики, уваги, концентрації та фонематичного слуху. Заняття із застосуванням ігор-маніпуляцій, сюжетних вправ, кінезіологічних вправ та пальчикової гімнастики у поєднанні з вправами на звук та самомасажом допомагають формувати координацію пальців, удосконалювати артикуляційні навички та покращувати мовленнєві здібності. Хоча у дітей можуть спостерігатися труднощі через недостатньо розвинений фонематичний слух, регулярне використання дидактичних ігор сприяє подоланню цих проблем та стимулює активну мовленнєву діяльність [2, с. 127–128].

Підкреслимо, що дидактичні ігри є не лише ефективним засобом розвитку мовлення, а й універсальним інструментом, який дозволяє організувати навчально-корекційний процес відповідно до індивідуальних можливостей дітей, враховуючи їхні вікові, когнітивні та мотиваційні особливості.

Перш за все, дидактичні ігри забезпечують активізацію мовленнєвої діяльності учнів з інтелектуальними порушеннями у природному, емоційно позитивному контексті. На відміну від традиційних логопедичних вправ, що часто сприймаються дитиною як формальні та обтяжливі завдання, ігрові форми роботи створюють атмосферу співпраці, змагання та інтересу. Наприклад, завдання у вигляді маніпуляцій з предметами або сюжетні ігри дозволяють дитині одночасно концентрувати увагу на артикуляції, слуховому сприйманні та мовленнєвому відтворенні, при цьому задіюючи природний

інтерес до гри як засобу пізнання навколишнього світу. Такий підхід забезпечує більш глибоке закріплення навичок, оскільки дитина засвоює мовленнєві структури не через повторення ізольованих звуків, а через контекст, який їй зрозумілий і близький.

Другим аспектом є взаємозв'язок між розвитком моторики та формуванням правильної звуковимови. Цілком погоджуємося з думкою Л. Котлової та Д. Горбань про те, що пальчикова гімнастика, ігри-маніпуляції та кінезіологічні вправи не лише розвивають дрібну моторику, але й сприяють підвищенню артикуляційної точності. Це пояснюється тим, що координація рухів пальців тісно пов'язана з моторикою артикуляційного апарату: активна робота рук стимулює нервові центри, відповідальні за контролювання рухів губ, язика та щелепи. У дітей з інтелектуальними порушеннями, для яких характерна загальна моторна неузгодженість та слабкий рівень сенсорної інтеграції, включення таких вправ у навчально-корекційний процес сприяє більш швидкому формуванню навичок правильного вимовляння звуків.

Ще одним важливим фактором є розвиток фонематичного слуху через дидактичні ігри. Часто учні з інтелектуальними порушеннями мають труднощі у розпізнаванні та диференціації звуків, що безпосередньо впливає на формування правильної вимови. Ігрові вправи, які передбачають слухові завдання, сортування звуків, складання слів або римування, дозволяють тренувати фонематичний слух у ненав'язливій формі. Дидактична гра стає засобом інтеграції слухового сприймання з артикуляцією та мовленнєвою активністю. Важливо, що систематичне повторення таких вправ у різних ігрових варіантах забезпечує поступове закріплення навичок і сприяє формуванню внутрішньої мотивації до мовленнєвої діяльності.

Не менш важливим є і соціальний та комунікативний аспект використання дидактичних ігор. Під час групових занять учні з інтелектуальними порушеннями мають можливість взаємодіяти з однолітками, обмінюватися словами та фразами, виконувати спільні завдання. Це створює умови для розвитку соціальної компетентності, формування мовленнєвих

ініціатив, зменшує страх перед комунікацією та підвищує самооцінку. Для учнів з інтелектуальними порушеннями, які часто мають низький рівень впевненості у власних силах, така мотиваційна складова є не менш важливою, ніж чисто мовленнєва.

Таким чином, потенціал дидактичних ігор у розвитку звуковимови учнів з інтелектуальними порушеннями є багатовимірним. Вони одночасно вирішують завдання корекції артикуляції, розвитку фонематичного слуху, покращення моторики та соціальної взаємодії, підвищуючи при цьому мотивацію до навчання. Регулярне, систематичне та індивідуально адаптоване використання дидактичних ігор дозволяє досягати більш стійких результатів у розвитку мовлення порівняно з традиційними методами.

Отже, на основі вищезазначеного можна стверджувати, що дидактичні ігри не є просто додатковим засобом навчання, а виконують комплексну функцію у розвитку звуковимови, інтегруючи корекційний, навчальний та мотиваційний аспекти. Вони дають можливість логопеду реалізувати диференційований підхід до кожної дитини, адаптуючи завдання до її рівня розвитку, інтересів та здібностей. Впровадження дидактичних ігор у практику роботи з учнями з інтелектуальними порушеннями є доцільним і перспективним напрямом, здатним значно підвищити ефективність логопедичної роботи та сприяти всебічному розвитку учнів з інтелектуальними порушеннями.

Список використаних джерел

1. Гладуш В.А., Комінко А.В. Інтеграційна модель розвитку пізнавальних процесів дітей з ООП засобами LEGO / «Наукові перспективи» Серія «Педагогіка». No 6 (12) 2021. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-6\(12\)](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-6(12))

2. Котлова Л.О. Горбань Д.С. Ефективність використання ігрових методів у роботі логопеда із дітьми з мовленнєвими порушеннями. *Спеціальна освіта: проблеми та перспективи*. 2024. С. 126–129.

3. Куліковська О.І. Дидактична гра як засіб формування у молодших школярів загально-навчальних умінь і навичок. 2023. URL:

<https://naurok.com.ua/stattya-didaktichna-gra-yak-zasib-formuvannya-u-molodshih-shkolyariv-zagalnonavchalnih-umin-i-navichok-336808.html> (дата звернення: 11.02.2026)

4. Шостак О.О. Дидактичні ігри як засіб збагачення словника в дітей із ЗНМ. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 70. Том 1. 2024. С. 68–70.